

Interviu cu eseistul, criticul și istoricul literar Dan C. Mihăilescu

Realizat de IULIAN CĂTĂLUI

„Pentru tâmpirea sistematică prin divertisment, cultura e privită îndeobște ca o povară, un moft, o fiță desuetă, un jalnic refugiu pentru cei neputincioși, fără tupeu și fără snagă”, afirmă criticul Dan C. Mihăilescu.

În martie 2011, eseistul, criticul și istoricul literar Dan C. Mihăilescu s-a aflat la Brașov, la Librăria „Okian”, unde, în cadrul „Dialogurilor Credinței”, a susținut o prelegere pe tema *Lectura și formarea sufletească*. Autorul cărților *Perspective eminesciene*, *Stângăcii de dreapta*, *Scritoriincul*, *Îndreptări de stânga* sau *Literatura română în postceaușism* a avut amabilitatea să ne acorde un interviu.

Iulian CĂTĂLUI: Conferința dvs. de la Brașov s-a numit: *Lectura și formarea sufletească* și spuneți că lectura este un „pansament sufletesc”, că există cărți care „ne-au format” și că mai sunt și oameni împliniți prin lectură. Mai e posibil astăzi acest lucru, cât îi ajută pe oameni lectura în această societate de tranziție, deculturalizată, săracă, isterică, ne bună?

Dan C. MIHĂILESCU: 1). Cum doar trei puncte compun un plan în spațiu, atitudinile față de subiectul cu pricina sunt, de obicei: pesimismul, optimismul și moderația sceptic-încercătoare. Eu am adoptat-o pe cea din urmă. Cea care se ambiționează să armonizeze polaritatea. De-o parte, bieții nostalgici ai nobleții spirituale, cei care probozesc amarnic prostia endemică, alergia la lectură, misologia acaparantă, considerând totul *pierdut* pentru cultură și armonie sufletească, din perspectiva tineretului de azi-mâine. De cealaltă parte, naturile euforice, pentru care, din unghiul relației om-carte, niciodată nu a fost mai rău sau mai bine ca acum: dintotdeauna, cultura, gustul pentru frumos, spiritualitate etc. vor fi fost apanajul elitelor, astfel încât e inutilă lamentația actuală față de tot mai întinsele ramificații ale calibanismului.

Pentru cei care, ca mine, ambiționează poziția de mijloc, adevărul e că, din pricina greșoasei apetențe a mass-media pentru instinctualitate, vulgaritate și animalizare, pe scurt: pentru tâmpirea sistematică prin divertisment, cultura e privită îndeobște ca o povară, un moft, o fiță desuetă, un jalnic refugiu pentru cei neputincioși, fără tupeu și fără snagă. Cum zeii la care se închină „les nouveaux riches”, adică *baștanii* și *gherșoii* care domină momentul, sunt Cardul, Grătarul și Terasa, e limpede că lectura, cartea, frumosul, armonia, măsura, cultul simplității și noblețea spirituală intră la capitolul lux păgubos. În același timp, trebuie să fii orb sau răuvoitor, ca să nu observi fluviile de tineret

care forfotesc la nopțile muzeelor și institutelor culturale, publicul efervescent, preponderent juvenil, al multelor festivaluri, tirajul revistelor gen „Șapte seri”, „B24 fun” ș.a.m.d.

Este, într-adevăr, o vreme aspră pentru *carte* ca suport, ca obiect de hârtie, dar nicidecum pentru *lectură*, adică pentru setea de informație. O teribilă voință de a fi la zi, o manie a „actualității” îi caracterizează pe tinerii de azi, obsedați literalmente să fie la curent cu ultima apariție editorială care face valuri, cu cele mai recente premiere de teatru și film, fie că preferă ziarele online, blogosfera, audio și e-book-urile, Ipad-ul, reader-ul și mai știu eu ce, totul în dispreț față de rafturile librăriilor. (Lasă că nici cu aflusul uman de la Librăriile „Cărturești” și „Humanitas”, ca și cu cifrele de vânzări de la târgurile de carte „Bookfest” și „Gaudeamus” nu avem de ce să ne rușinăm...). Depinde, așadar, de care parte a paharului, cea plină, sau cea goală, te situezi. Lectura *rămâne* ce a fost de secole: o alinare mai mult sau mai puțin bovaric-utopică, un pansament sufletesc, plinul care umple deficitul, veșmântul ce acoperă goliciunea. Că este vorba de Harry Potter în locul lui Huck Finn și Tom Sawyer, J. K. Rowling pe scaunul lui Jules Verne și Al. Dumas, asta nu schimbă întru nimic esența lucrurilor.

Am scăpat de la o amendă asasină la ICRAL,
grație unei șpăgi compuse din trei cărți:
Shogun, *Drumul la zid* și *Refugii!*

I.C.: De unde există atâta „patetism” pentru cultură, pentru literatură, poezie, „românul s-a născut poet”, acum se publică mai mult decât se citește etc., deși românul obișnuit și guvernării disprețuiesc cultura?

D.C.M.: Trăim și ne exprimăm mult mai intens, ca să nu zic: mai isteric. Față de dospirea dinainte, de fierberea sub capac, surdinele și frenezia piezișului, cu care ne-a deprins dictatura, explozia libertăților, rapiditatea demențială a schimbărilor, polarizările violente, inclusiv exhibiționismul cultivat de mass-media fac totul infinit mai agresiv colorat. Lumea culturală dublează adeseori forfota politică. Publicul, tot mai deposedat de „panem”, caută, în consecință, tot mai mult „circences”, iar temperatura la care se fac de obicei schimbările de acest gen e tot mai înaltă. Inclusiv inflația de maculatură, numărul incredibil de mare al cărților de poezie (tipărite *acasă* nu doar de paranoiici și grafomani, dar și de oameni respectabili, cu leziuni sufletești reale, însă inabil, demodat sau jenant versificate) constituie un semn de participare efervescentă și de revoltă indirectă față de laxismul inconștient al guvernărilor, față de indiferența la cultură și educație a clasei politice.

I.C.: Ați mai afirmat că trăiam actul de cultură într-un mod extraordinar, aproape mistic, de pildă filmele lui Tarkovski, dar și pelicule de Fellini, Antonioni, Kurosawa, Wajda erau văzute într-un cerc restrâns, de inițiați, de intelectuali umaniști, dar și de ingineri, avocați, doctori, cărțile interzise circulau în samizdat etc., chiar și activiștii P.C.R. cumpărau Cioran crezând că se vinde de fapt ciolan etc., iar după 1989 cultura a devenit ceva auxiliar, nemaifiind la acel nivel „mistic”. De ce astăzi nu mai există acest cult pentru literatură, artele plastice, film, teatru?

D.C.M.: Noi, cei crescuți și afirmați în dictatură, uităm adesea diferența uriașă dintre consumarea faptului cultural în regim de detenție – unde totul este evadare pe verticală, evadare trăită incandescent, aproape maniacal – și în deplină libertate, când ți se întind pe masă, la discreție, toate formele de libertate posibile: politică, estetică, religioasă, sexuală, turistică, etnică, culinară, vestimentară etc. Cum să-l condamni eu pe adolescentul cititor de azi că nu palpită ca mine la un imn al lui Ioan Alexandru de acum 30 de ani?!? El vede, dacă vrea, filmele lui Tarkovski la rece, estetic, nu delirant, ca noi. Pentru el, toată biata noastră literatură aluziv-insurgentă, de mii de volume cu șopârle subtil negociate și parșiv acceptate, se spulberă-n vânt ca păpădia, la suflarea unui singur roman de Ian McEwan. Cum să-l faci să înțeleagă enormitatea faptului că eu am scăpat, spre finele anilor 1980, de la o amendă asasină la I.C.R.A.L., grație unei șpăgi compuse din... trei cărți (*Shogun* de James Clavell, *Drumul la zid* de Nicolae Breban și *Refugii* de Augustin Buzura)?!? Exact ce se face astăzi cu nu-știu-câte sute sau mii de euro am făcut atunci cu numai trei cărți!

Însă asta nu înseamnă nicidecum că publicul – și materialul artistic – de azi nu au parte de o receptare frenetică, de intensă empatie. Teen-ager-ii fermecați azi de filmele lui Cristian Mungiu, Cristi Puiu, Radu Muntean, Cătălin Mitulescu, Radu Mihăileanu & Co., de piesele lui Mimi Brănescu de la „ACT” și montările lui Radu Afrim au, simt eu, aceeași bună poziționare față de trăirea estetică la cote cvasi-mistice cu care trăiam noi, acum trei decenii, cutare spectacol al Valeriei Seciu, al lui Ștefan Iordache sau Gheorghe Visu, regiile Cătălinei Buzoianu, ale lui Ciulei, Giurchescu, Pintilie, Penciușescu, Esrig...

I.C.: În același timp, trăim într-o cultură a urâtului, în „mucegai, mazăgă, noroi, mucii”, nu mai există cultul Frumosului, nu mai este acel ideal greco-platonician de „kalokagathia” (Platon introducea în această ecuație și Adevărul, tot el spunând că ar trebui „să te rușinezi de tot ce e urât și să năzuiești către tot ce e frumos”). Și nu numai la noi, cred că și în alte părți... Cum se explică această apetență pentru urât la români, dar și pentru kitsch? Apoi, de ce există la români, și în viața cotidiană, dar și în presa, televiziunea actuală, atât de multe înjurături, sudalme, ocări, imprecășii, injurii, de unde vine această violență a limbajului?

D.C.M.: Întrebarea mă copleșește. Nu pot răspunde altfel decât: recitiți Cioran și Joseph de Maistre! Răul pleacă demult, de pe la Revoluția Franceză din 1789, cuplată cu cea bolșevică din octombrie/noiembrie 1917 și cu misologia „rebeliunii masei”, cu maoismul și troțkismul din mai 1968 și apetitul socialist al corectitudinii politice, odată cu omniprezenta alergie la Ierarhie și cu disoluția Autorității. Dacă e să ne jucăm amar, atunci să spunem că abolirea prozodiei și „teroarea vendéeană” a

versului alb au deschis calea dizarmoniei. Calea decreștinării, decerebrării și dezumanizării actuale.

I.C.: Și în poezia, proza, teatrul ultimilor ani (nu vreau să dau nume ori curente literare) există această violentare a limbajului, o promovare a urâtului, a scabrosului, a „vomitivului”, a sadomasochismului, spuneți, în proză, de exemplu, au apărut și romane de construcție, de stil și scriitură, bine scrise, semnate de Filip Florian, Petru Cimpoșu, Răzvan Rădulescu, Florina Ilis, Dan Lungu, Doina Ruști și alții. Cum credeți că va evolua literatura română, care, ca și alte literaturi, mai importante sau mai puțin importante, poate aduce/produce mari surprize?

D.C.M.: Mi s-a reproșat nu o dată tabloul sumbru din *Literatura română în postceaușism*, vol. 2, unde, adevărat, exasperat de mizerabilismul egografiei „douămiiste”, mi-am vărsat (cu accent eticist) nevroza critică. Dar asta nu-i îndreptățeste nicidecum pe criticii mei să falsifice realitatea, arătând că, în timp, literatura de bună calitate s-a îndepărtat de vomismentele micului nou experimentalism. „Douămiismul” a fost un fenomen similar apariției „optzecismului”. Fără aura enormă a aceleia, dar, în esență, cu o forță de impact comparabilă. Așa cum, după Cărtărescu, Coșovei, Iaru, Stratan, Mariana Marin, s-a schimbat *ceva* în retorica poeziei noastre, și după Dan Stanca, Filip Florian, Horia Ursu, Doina Ruști, Florina Ilis, Dan Lungu, s-au topit ca fulgii albe Ionuț Chiva, Ioana Baetica și cei asemenea.

I.C.: Apropos de Eminescu, v-a marcat acel debut-eseu despre creația eminesciană? Ați debutat greu în 1982, ați simțit întrucâtva ghilotina cenzurii comuniste, mai ales că ați introdus și elemente de filosofie indiană, buddhistă, tibetană, yoga, în plin scandal al „Meditației transcendente” („nebonia” Meditației Transcendente se declanșase în ianuarie 1982, dacă nu mă înșel), ca să nu mai vorbim de frumoase expresii ca: „figuri phalice” sau „echivalent vulvar” (însă, la cum se scrie azi erau niște sintagme splendide)?

D.C.M.: Adevărul este că a fost un debut fericit. Mă rog, am așteptat doi ani, am acceptat sfatul bun al Magdalenei Popescu de a trece de la văzul eminescian către suma senzitivă, adăugând celelalte patru simțuri, am înțeles recunoscător complicitatea editorială care mi l-a lăsat pe Ion Negoitescu sugerat într-o notă de subsol, după care m-au fericit premiile „U.S.R.”, „U.T.C.” și „Eminescu” (Botoșani), plus cele peste 20 de recenzii din revistele literare. Mă întrebați ce m-a marcat. Să știți că, dacă vremurile erau altele, aș fi început o serie de studii-anexă comparatiste, în care aș fi analizat poezia lui Eminescu din unghiurile care mă fascinau pe atunci: Bachelard, Durand, Poulet, Béguin, J.-P. Richard, Hugo Friedrich...

I.C.: Am impresia că Eminescu este la fel de rău răstălmăcit, reinterpretat ca și omagierea lui din timpul regimului comunist, dar au apărut și cărți bune despre el, de Ioana Em. Petrescu, Caius Dobrescu sau Iulian Costache... Ce mai reprezintă astăzi Eminescu? De ce a rămas în conștiința multor români, ca și în rândul vadimienilor, pă(ș)uneștilor, funarioșilor prejudecata că H.R. Patapievic, de pildă, l-ar fi defăimat pe „poetul național”, deși citatul din autorul cărții *Omul recent* era luat în mod trunchiat?

D.C.M.: Orice s-ar întâmpla, oricât iconoclast și l-ar revendica întru nimicire și oricâte demersuri demențiale s-ar cocoța pe spinarea lui, cu sau fără damblaua conspiraționistă care-l decretează, ca pe doctorul Paulescu, victimă a complotului iudeo-liberalo-masonic antinațional – Eminescu rămâne piatra unghiulară a spiritului românesc. Ochiul înscris în triunghiul care ține catedrala. O minune de om, o voință copleșitoare de atotcuprindere, o splendoare eufonică, cea mai sigură cale de rearmonizare sufletească a energiilor adolescentine de azi.

„După ce m-am răzvrătit la 18 ani ca un Lucifer de doi bani, mi-am autoreprimat pornirile și m-am înțelepțit, resemnat, îmblânzit, cumițit, până la a înțelege și accepta cu seninătate vechile adevăruri ale Filocaliei și Patericului”.

I.C.: Spuneți că în tinerețe ați fost „îmbibat” de literatura Răului (Sade, Baudelaire, Rimbaud, Lautréamont etc.), că erați „demonic”, neglijând biserica, religia, *Biblia*, *Patericul* etc. Ați regretat această latură spiritual-culturală, ați recuperat-o mai târziu? Sunteți acum un spirit cât de cât religios etc.?

D.C.M.: Cred că fiecare vârstă își cere dreptul la vază. Sfânta vorbă a lui Caragiale – cine nu este puțin socialist la 20 de ani, liberal la 30 și conservator după 40, ăla nu este om normal – musai să fie gândită (și retrăită) de fiecare dintre noi. Vezi bine că, după ce m-am răzvrătit la 18 ani ca un Lucifer de doi bani, mi-am autoreprimat pornirile și m-am înțelepțit, resemnat, îmblânzit, cumițit, până la a înțelege și accepta cu seninătate vechile adevăruri ale *Filocaliei* și *Patericului*. Acolo am ajuns, aici nădăjduiesc să rămân.

I.C.: Criticul și istoricul literar Alex. Ștefănescu scria despre dvs. că ați evoluat „la întâmplare”, publicând cărți fără o legătură vizibilă între ele, că ați făcut „de toate”, că ați fi un fel de „Toma Caragiu captivant”, deși eu consider că există o unitate a operei dvs.: Eminescu, Blaga, Cioran sau/și literatura română în post-ceaușism, mai multe volume. Este ceva adevăr aici sau e o exagerare alexștefănesciană; în prezent trebuie să fii enciclopedist sau specialist, chiar și în domeniul istoriei literare?

D.C.M.: Ei, da, și eu aș fi bulversat în fața unei asemenea bio-bibliografii. Slavă Domnului că nu mi se cere o examinare dicționară a evoluției mele, că mi-ar fi fost extrem de greu să mă pliez pe atâtea meandre. Nu eu m-am construit lucid, ci împrejurările, stimulii exteriori, întâmplarea, provocările bune sau rele. Mereu ceilalți, din afară, mi-au determinat orientarea, deciziile, eșecurile, împlinirea prin desfrunzire. Nu știu ce și cine sunt. Nu știu ce și cât însemn. Știu de unde vin, știu ce am vrut, regret ce am ajuns, habar n-am unde mă vor duce luptele dracilor cu îngerii din mine, doar de un lucru sunt sigur: de buna-credință, de sinceritatea și directetea, ca și de setea de autenticitate a demersurilor mele.

I.C.: Ați debutat în anii 1980 și ați fost considerat un eseist, critic și istoric literar „optzecist”. Este valabilă această „etichetă”? Unii critici și istorici literari răuvoitori opină clișeistic că optzeciștii n-au dat mari romane, ci doar proză scurtă valo-

roasă, nuvele și povestiri, dar există totuși mari romane ca: *Orbitor*, de Mircea Cărtărescu, *Pupa Russa*, de Gheorghe Crăciun, *Asediul Vienei*, de Horia Ursu, romane valoroase de Radu Mareș (*Ecluză*), Cristian Teodorescu (*Medgidia, orașul de apoi*), Ioan Lăcustă (*Luminare*), Gheorghe Iova (*Excursia în plină desfășurare*). Care este viziunea dvs. asupra optzecismului, și în poezie (unde au apărut în ultimii ani cărți foarte bune de Cărtărescu, Alexandru Mușina cu volumul *Regele dimineții*, sau în 2010, *cartea Alcool* a lui Ion Mureșan), ori în teatru (Matei Vișniec, optzecist și el, fiind cel mai bun dramaturg român în viață)? Pe de altă parte, ce s-a întâmplat cu optzeciști ca Nicolae Iliescu (care a luat-o pe panta naționalismului vademianosărian (scrie în revista „Clipa” a lui Dinu Săraru!) sau George Cușnarencu (care scrie romane polițiste) sau ca Hanibal Stănculescu, Gheorghe Ene (acesta decedând în mai 2011), intrați într-un con de umbră?

D.C.M.: Oooo, îmi cereți prea mult. Despre aproape toți cei numiți de dvs. am scris și vorbit într-un fel sau altul. Unii mă respectă, alții mă urăsc, ba chiar, din pricina unora am fost obligat să demisionez de la Institutul „G. Călinescu”. E o viață. Un destin. Nu rostesc decât un nume: Nicolae Iliescu – și mi se face frig... Un frig al dracului.

I.C.: Ați spus la Brașov, și nu numai acolo, că sunteți un caragialeano-cioranian, cu toate etichetele și caracteristicile ce decurg de aici (Caragiale cu ironia, zeflemeaua, bășcălia lui bizantino-balcanico-valahico-miticismă și Cioran cu pesimismul și paradoxurile sale, cu „neantul valah”, „suntem ultima nație din lume” etc.), dar ați debutat cu o carte despre Eminescu (*Perspective eminesciene*, în care ați adus o viziune nouă, originală, Eminescu „senzitivul” și „selenarul”, sau „cum simte poetul?”, sau cromatologia eminesciană, chiar și despre „cromatica Daciei” în *Memento mori!*), sufletul românesc având aceste două componente: Eminescu, cu idealismul, vizionarismul, seriozitatea și naționalismul lui (dvs. spuneți că Eminescu este „eschilean, patetic, hiperbolic”) și Caragiale, cu ironia, zeflemeaua, sasti-seala, dar realismul său (dvs. ziceți: „aristofanesc, nastratinian” etc.). Unde vă poziționați, în prezent, dincolo de ideea dvs. de „complementaritate” a celor doi, mai este valabilă această dihotomie, această opoziție, dacă există, Eminescu versus Caragiale la români ori în cultura și literatura română?

D.C.M.: Tot pe-acolo sunt. Hărțuit mereu de această realitate: Eminescu și Caragiale, cele două fețe ale monedei naționale, au murit – unul nebun, celălalt autoexilat. Ce și cât este bolnav în ființa noastră de s-a ajuns la realitatea asta? Păi să nu te iei cu mâinile de cap? Haideți să ne luăm polaritățile și să ne întrebăm de ce am fost mereu puși (îndemnați) să alegem între unul și altul. De ce între Eminescu și Caragiale? De ce între Maiorescu și Gherea? De ce între Eminescu și Macedonski? De ce între G. Călinescu și E. Lovinescu? De ce între Marin Preda și Eugen Barbu? De ce între Brătianu și Marghiloman, Mitiță Sturdza și Caragiale, Iorga și Nae Ionescu, P.P. Carp și C.A. Rosetti, Blaga și Arghezi, Rebreanu și Sadoveanu... ș.a.m.d.? De ce invariabil *sau-sau* și nu *și-și*? Acest semn de întrebare rămâne, din perspectiva mea, simbolul despre care întrebați dvs. Ce ar trebui să visăm este, pur și simplu, înglobarea tuturor polarităților.